

II. ÉRINTETTEK VAGYUNK

tények, szavak

REMÉNY ÉS ÖNÁMÍTÁS

1990. február 9.

Vannak tények – és vannak szavak.

A tényeket olykor kifejezik, olykor csak körülveszik szivárványként vagy sötét felhőként a szavak.

És ha a szavak elfedik a tényeket – akkor ezzel egy szomorú tényt kell regisztrálnunk.

Egy nemzet tudatát befolyásoló újságírásnak – divatos szóval élve: a nemzeti médiának és képviselőinek – a tényekkel összhangban kellene tartani a szavakat. Még azt se lehet mondani, hogy ez felelősség. Kevesebb is, több is ennél: szakmai hozzáértés, szakmai tisztesség.

a nemzeti médiának és képviselőinek – a tényekkel összhangban kellene tartani a szavakat

*

Ha valaki kézbe veszi az ezelőtt négy-öt héttel megjelent lapokat, arra kell gondolnia, hogy 1989 végén Ceaușescu halálával beköszöntött a földi mennyország korszaka.

Hihetetlen volt az öröm, az eufória.

A múlt és a pillanat persze magyarázza ezt...

Azóta eltelt némi idő, és ha kézbe veszi az a bizonyos valaki a tegnapi, mai és holnapi-holnaputáni lapokat, azoknak hasábjairól jókora csalódottság, keserűség árad.

Megváltoztak a tények – az újságírói szövegelés pedig abban változatlan, hogy képtelen megbirkózni velük. Röpké egy hónap alatt sikerült két végletbe, reményből csalódottságba hajszolni a tájékozatlan közönséget. Ismétlem, a remény is, a csalódottság is érthető, épp csak az utóbbi kellemetlen. És vádaskodást csihol.

Pedig talán elkélne némi szakmai önvád is...

Az újságíró jó lelkiismeretéhez a tények ismerete, tisztelete és okos értékelése feltétlenül hozzátartozik. Ami az egyes újságíróra érvényes, azt számon kell kérni az úgynevezett nemzeti médiától is.

Egészen precízen fogalmazva: csalódhatunk a romániai események alakulásában; de pillanatig sem lett volna szabad csalódnunk a magyar nemzeti médiában. Milyen jó lenne, ha legalább ami tőlünk függ (nem mások kénye-kedvétől, objektívnek nevezett történelmi körülményektől) – azt tisztességgel, szakmai tudással következetesen végigvisszük.

a szép frázisok
annyira megejtették a „szakmát” –
hogy senkinek,
egyetlen politikai
elemzőnek sem
jutott eszébe
szerényen
kérdőzködni

Kérdezem: miért kellett indokolatlan eufóriával túltáplálni a magyarországi közvéleményt? Hiszen már a kezdet kezdetén nyilvánvaló volt bizonyos, később (de miért később?) csalódást okozó román beidegződések, reflexek továbbélése.

Láthattuk a tévében Iliescut, amint azt nyilatkozta, hogy a diktatúrában sem romának, sem magyarnak nem volt joga. E szép frázis (ellenkező előjellel Ceausescu kop-tatta!) annyira megejtette a „szakmát” – hogy senkinek, egyetlen politikai elemzőnek sem jutott eszébe szerényen megjegyezni, hogy a diktatúrában a magyarnak nem volt joga és lehetősége magyarnak lenni – míg a romának nemcsak lehetősége, hanem úgymond dicsősége volt romának lenni...

Van itt némi különbség, amit idejében látni – mégiscsak szakszerű lett volna. Mi több: hasznos.

A Népszabadság (1990.) január 2-i számában egy magyarországi újságírónak adott interjújában Iliescu kijelenti: „Bukarestben már működik magyar nyelvű óvoda, általános, közép- és főiskola. Mindenképpen szeretnénk jószom-

szédi és baráti viszonyt kialakítani Magyarországgal, hiszen önök voltak az elsők, akik segítségünkre siettek.”

Szó se róla, megható, vonzó stb.

De az újságíróknak nem ártott volna tudni: a romániai iskolákban a téli szünet már a forradalomnak elnevezett véres események előtt megkezdődött. Valamikor január végén fejeződött be a vakáció. Tehát, kissé valószerűtlenül hangzik, hogy a vakáció első hetében „már működtetni” lehetett (értsd: megalapítani!) ennyi intézményt.

Illett volna rákérdezni Iliescu úrra, de mivel egy ilyen úrral nehéz zöld ágra vergődni, legalább a magyar olvasóval illett volna közölni a fenti tényeket, nehogy vérmes reményeket tápláljon.

Iliescu úr azt is állíthatta volna: *Bukarestben a kínai kisebbség tanügyi problémáit minden szinten megoldottuk* – hiszen a kínai követségen óvoda, középiskola van, és az egyetem idegen nyelvek szakán is lézeng néhány chinológusra menendő hallgató...

A példák szaporíthatóak lennének, de fontosabb megemlíteni egy valóban óriási mulasztást: Iliescu és társai „köszönetnyilvánításait Magyarország felé” számtalanszor hallhattunk, olvashattuk a magyar nemzeti médiában. De ugyanezek a médiák nem tájékoztatták a magyar közönséget arról, hogy a magyaroknak szóló köszönetek nem a román nyilvánosság előtt hangzottak el! Pedig ott lett volna igazán értelmük: oltani a sokáig szított gyűlöletet.

Így aztán a magyar közönség azt hihette-hitte, hogy amit ő tud, azt a román közönség is tudja.

Eredmény: a magyar közvélemény tájékoztatatlanságában lila reményfelhőkben ringatta magát – a román közvélemény ceausescoid manipuláltsága pedig változatlan tény maradt.

A magyar olvasó ezekben a napokban már csalódottan lapozgatja, szemelgeti a romániai anyagokat. Talán nem is

a magyaroknak szóló köszönetek nem a román nyilvánosság előtt hangzottak el!

tudatosítja: a magyar nemzeti média is jócskán hozzájárult a csalódásához. A magyar tájékoztatás a remény hevében önámító és ámító volt. Lehetett volna józan, okosan mérlegelő, tényfeltáró. Reális esélyekre figyelmeztető. De ez a *lehetett volna*: csak két szó. És sajnos, vannak, maradnak a tények.

(Dátum, 1990. február 9.)

„frázis-késés”

KÖLCSÖNÖS MEGÉRTÉS?

1990. február 19.

Remélem, a kedves olvasó illően elborzadott e cím láttán, hiszen a „kölcsonös megértés” frázisát annyian és annyszor pufogtatták már, hogy manapság aligha pukkan. Azt hiszem, mindannyian úgy vagyunk vele: pukkanunk ki a méregtől, a bosszúságtól, valahányszor csak találkozunk vele. Nos hát, az elmúlt napokban ugyancsak volt alkalmunk, nem is mérgeledni (túl enyhe a szó) – inkább elborzadni.

*

Erdélyben hét évtizede elnyomott magyarok tüntetnek elemi emberi jogaikért, nyelvükért, kultúrájukért, iskoláikért, veszélyeztetett identitásukért.

És tüntetnek Erdélyben a románok is – magyarok elemi jogainak megadása, elismerése ellen.

*

Képzeljük el (nem is olyan nehéz!), hogy akad amúgy józan, értelmes ember, valahol távol Kelet-Európától, akinek alig vannak ismeretei az „erdélyi kérdést” illetően. Csupán a fenti két információval rendelkezik (mely lényegében egyetlen információ két oldala.) És ép, józan emberi elmével. Állásfoglalása nem lehet kétséges: remélhetően felháborodna. Talán ezt mondaná: „De hát uraim, emberek! Az embereknek emberi jogok kellene. Előfordulhat, hogy egy embercsoport más emberek, egy másik emberi közösség elemi jogai ellen tüntessen?! Na, de ilyet!” És emberünk minden bizonnyal elítélné az emberi jogok ellen tüntetőket. Mert ez így természetes, így ésszerű – és így: emberi!

E röpke – helyzettől való – elvonatkoztatás után még abszurdabbnak tűnhet az az állásfoglalás, amely „kölcsonös

megértésre” szólítja fel azokat is, akik a jogaikért tüntetnek – és azokat is, akik nem akarják visszaadni embertársaik emberi jogait.

Hát megértheti józanul gondolkodó ember azokat, akik másokat lelki-tudati csonkaságra ítélnék?!

Felszólítható az áldozat arra, hogy megértse emberi jogainak tipróját – még hozzá „kölcsonöségi alapon”?

Ha józan szemlélőként ezeknek az emberi jogok ellen tüntetőknek a gondolkodását, cselekedeteit érthetetlennek ítéljük – akkor miért szólítjuk fel az áldozataikat (vagy leendő áldozataikat) arra, hogy megértsek őket?

Még hozzá „kölcsonöségi alapon”?!

A helyzet, legalábbis logikusan gondolkodó lények számára, teljesen világos és egyértelmű: nem kölcsonös megértésre kell felhívni a „feleket”, hanem megértésre(!), emberségre felszólítani azokat, akiktől ez annyira idegen, hogy egyenesen tüntetésre sarkallja őket még az egyetemes emberi jogok gondolatának a felmerülése is.

Amikor a magyar külpolitika és a nyilvánosság különböző fórumainak képviselői *kölcsonös* megértésre szólítják fel az erdélyi magyarokat és románokat, többszörös hibát követnek el.

Először is: ők nem annyit tudnak az „erdélyi kérdésről”, mint az imént feltételezett távoli szemlélő.

Másodszor: állásfoglalásuk lefegyverző a kiszolgáltatottakra és biztató a jogsértőkre nézve, hiszen ugyanolyan szintre helyezi őket.

Harmadszor: ez a fajta állásfoglalás megteveszti a világot (ama sokat emlegetett távoli szemlélőt) is, hiszen megzavarja az ítéletalkotásban. Számára ugyanis egyértelmű a helyzet, mint erre fentebb utaltam. Neki a jogaikért tüntető erdélyi magyarokért kell természetszerűen – és a helyzet elemzéséből fakadóan – kiállania, nyilat-

kozni. De ha az erdélyi magyarok jogos ügyét ugyancsak jogos nemzeti alapon vállaló magyarországi „hivatalosságtól-félhivatalosságtól” a *kölcsönös* megértésre való felhívás abszurd megnyilvánulásait látja – akkor bizony azt gondolja, hogy mégiscsak van ott homály, mégiscsak van valami a román tüntetésekben, ha a magyarországi „faktorok”, ahelyett, hogy egyértelműen elítélnék a jogtiprást, szép csendben „kölcsönös megértésre” buzdítják az erdélyi magyarságot. Megbénítja ez a fajta (honnan örökölt?) ostoba viszonyulás a veszélyeztetett erdélyi magyart és a vele potenciálisan szolidaritást vállalni kész „világpolgárt” egyaránt. És ebből következően a magyarországi „hivatalos nyilatkozatok” megerősítik „igazság-tudatában” a jogtiprást jogosnak érző, tüntető román tömeget.

Félelmetes ez a csapda. Annál is inkább, mert minden szinten, a mindennapi élet minden területén készenlétben áll: az áldozatszedésre.

Az meg külön fájdalmas, hogy az emberi jogok ellen tüntetők tudatosan állítgatják a démoni csapdát. Miért ne tennék, ha senki nem elemzi a helyzetek abszurditását, sőt kezükre játszanak az áldozatok érdekképviselőire – lehetőségeiknél fogva! – leghivatottabbak is. A „kölcsönös megértés” (jogosnak elismert) követelményén kapva kap az emberi jogok ellen tüntető erdélyi román, és „megértést” követelve folytatja azt, amit – emberként – elkezdnie sem lett volna szabad. Például a világba kiáltja, hogy az erdélyi magyar nem megértő (nem akarja megérteni, hogy másodrangú, emberi jogok nélküli ember), sőt mi több: sértően viselkedik...

Hogyan nézett ki ez, és hogyan néz ki még mindig a valóságban? Például így: ül egy székelyföldi cukrászdában egy fiatal román tanárnő, akit a „visszarománosítás” szent (minden román fórum által elismert, de mindmáig nyíltan el nem ítélt) missziójával küldtek erre a vidékre. És ő „civilizálja” is derekasan a mindenki románosításának szent

célját meg nem értő, azt „sértően elutasító” székelyeket. Rájuk szól: „Ha nem beszéltek románul, az udvariatlan, rám nézve sértő, mert én nem értem, amit beszéltek, és azt hiszem, azt hihetem, hogy rólam folyik a szó, engem szapultok.”

A félelmeiktől bénult magyaroknak eszükbe sem jut a replika: „Hölgyem, az sértő, ránk nézve, hogy ilyesmit feltételez rólunk. Az pedig megengedhetetlen, hogy kegyed megtiltsa nekünk: egymás között magyarul beszéljünk. De ha Ön beteg és sérült lélek, annál inkább tanulja meg a nyelvünket, hogy ne kelljen attól félnie, a nyelv minden szava Ön ellen irányul”.

De ugyan hogy merné a derék székely efféle szavakkal megsérteni a román tanárnőt, hiszen az „okosak” szerint neki meg kell értenie az előjogait (?) – emberi jogok elleni atavisztikus ösztöneit! – védő hölgyet. A román hölgy megértést követel a maga számára, és akiktől követeli, azokat megértésre buzdítják saját anyanyelvi közösségük, anyaországuk hivatalos és félhivatalos fórumai...

Abszurd komédia! De jelenetei mindennaposak Székelyföldön, erdélyi magyar helységekből.

Mondhatnánk, hogy csak voltak?

A „forradalom” után Csíkszeredán összegyűltek a Hargita megyei tanárok – megvitatni és megigazítani végre az oktatás helyzetét. Mivel e megyében az oktatók elsősorban többségben magyarok, és az oktatókat sem sikerült az „aranykorszak” alatt teljesen románokra cserélni – hát a gyűlés magyar nyelven folyt volna. De szólásra emelkedett egy román pópa tanítónő-felesége, és a fenti recept szerint udvariasságra okította magyar tanártársait. Miért beszélnek magyarul, mikor ő ezt a nyelvet nem érti?! Hát nem sértő, nem (román!) vérlázító?! A szünetben egy fiatal magyar tanár megkérdezte a sértett hölgyet, hány éve él magyar környezetben. „Nyolc esztendeje.” Erre a tanár szép csendben elmagyarázta – ékes román nyelven –, hogy arról ismerzik meg az értelmiségi, hogy értelmes és türelmes.

Aki nyolc év alatt nem képes megtanulni egy nyelvet, annak értelmiségi mivolta megkérdőjelezhető. Ha pedig nem akar, akkor emberi tartásával van baj... És ami az értelmiségre a világ minden szögletében érvényes – azt talán a Székelyföldre „delegált” román értelmiségitől is számon lehet kérni. De legalábbis felhívni rá szívesen sértődő figyelmét...

Sajnos, a fiatal magyar tanár egy folyosó sarkában adta elő mindezt a harcias pópafeleségnek. Azt állítja, annyira nyilvánvaló, amit mondott, hogy egyszerűen szégyellt volna erről fennhangon vitatkozni... Pedig csak értelemmel, hangos szóval lehet kikerülni a csapdákat.

El kell kezdenünk az élet apró, konkrét helyzeteit megérteni, megértetni, és nagyon pontos tényismeret birtokában érvelve: a kölcsönösségre törni. Ami Erdélyben elkezdődött, azt nem megbénítani, hanem – érvelő elemzéssel – segíteni kell. Ez mindenkinek érdeke. Mielőtt leírnánk vagy kimondanánk: *kölcsönös megértés*, próbáljuk helyzetekre vonatkoztatva elemezni, hogy ez a két szó külön-külön és együtt mit jelent.

A MEGSZÉPÍTŐ TERRORIZMUS 1990. március 3.

Lehet szép a terror? Megszépíthet valamit a terror? Mielőtt e kérdéseket megválaszolnánk, és az elképesztő példálózást is elkezdenénk hadd tisztázzuk a szó – terror – pontos jelentését. Az értelmező szótár szerint a terror: „erőszakos, kíméletlen módszer, eljárás; rémuralom”. Terrorista: „terrorcselekmények végrehajtója, részese; erőszakos, másokat megfélemlítő személy”.

Ha az olvasó a legutóbbi évtized újsághíreire gondol, akkor még pontosabban körvonalazódik tudatában a terrorista szó „használati értéke”: szélsőséges, elvadult fanatikusokra szoktál alkalmazni. Az államterrorizmus nemrégiben felmerült fogalma afféle metafora; a terrorizmus törvényen, tehát állami intézményeken (is!) kívüli jelenség. Az állam terrorja a terror igazi, elsődleges jelentéséhez képest – szóvirág.

Nem nevezik az SS-t, a KGB-t vagy a különféle belügyi szolgálatokat terrorista csoportoknak. Nem azért, mintha nem érdemelnék meg, hanem azért, mert a fogalom ilyenén alkalmazása nem pontos. Terroristáknak *szidhatják*, de nem *nevezhetik* őket.

A terror mint módszer megszüntethető, de nagyon sokszor nem a módszerről, hanem a módszert alkalmazó (vagy nem alkalmazó) intézmények lényegéről kell beszélnünk. S ha ezek az intézmények lényegüknél fogva emberellenesek, meg kell szüntetni, át kell alakítani őket. Nem pedig egyszerűen egy módszert – terrorizmust – kiiktatni az eszköztárukból.

Ebből a szempontból érdemes a történelmi korszakváltás kelet-európai titkosszolgálatait szemügyre venni. Láthattuk

képernyőn például a prágai tüntetőket vadul ütlegelő belügyeseket. Terroristák voltak? Ha annak nevezzük őket: leváltandók, elítélendők, és lényegében minden mehet tovább, mint addig. Szerencsére nem nevezték őket terroristáknak (bár amúgy olyanok!), hanem az általuk megtestesített, képviselt intézményt vizsgálták a maga egészében – és találták elvetésre, újjászervezésre „érdemesültnék”. Ez a folyamat elkezdődött és zajlik a változó Kelet-Európa országokban.

érdemes a történelmi korszakváltás kelet-európai titkosszolgálatait szemügyre venni

És most nézzük azt az országot, ahol a legfélelmetesebb belügyi szolgálatot építette ki egy őrülnél is őrültebb hatalom. A szekuritátéről van szó, nyilván. Erről a különlegesen kiképzett profi hadseregről és az egész társadalmat át-fogó félprofi hálózatáról.

Ha a dákoromán fasizmus évtizedeiben fanatizált generációk tudatvilágába próbálunk betekinteni, akkor ott egy fájdalmas, mély szégyent érzékelünk. Valóban: a világon egyedülálló szekuritáte léte nemzeti szégyenként is megélhető... lenne. Ha a felszínre kerülhetne. Mert erről a szégyenről – még tudni is szégyen. Az rejténivaló. A több évtizedes dákoromán fasiszta doktrína minden bizonnyal még bő egy-két évtizedig akadályozni fogja a már régen időszerű román nemzeti önvizsgálat elkezdődését. Nagy kár, hogy az elvakult román értelmiség (egy-két jeles kivételtől eltekintve) nem híve a lelkiismeretes és racionális önszemléletnek; hiszen ez csak elmélyíti a rejtett – és létező – lelkiismeret-furdalást, a lelkiismereti válságot. A rossz lelkiismeret pedig veszélyes, mert adott esetben bármire képes. Meggátolhatja teszem azt az ország demokratikus átalakítását.

Égészen különös, hogyan, miért nem veszi észre legalább a józan szellemi elit, hogy milyen csapdákat rejteget például a szépítő terrorizmus-elmélet. De hadd vegyük sorra a

dolgokat: a román forradalom előtt még érezhető volt a tragikus, mély nemzeti szégyen; órák alatti váltott át nemzeti dicsőségéretté, mely különben az évtizedek óta meghatározó jellegű dákorumán sovinizmus kedvenc és örök „hivatkozási alapja” (volt?).

Aki azon az emlékezetes éjszakán a bukaresti rádión egyenes adásban hallgatta végig a „forradalmat”, olyakor elcsodálkozott, a szókincs, a hivatkozás, az érvelés, a lelkesítés módszertana mennyire mélyen ivódik az ember lényébe. A mikrofon előtt lelkesen és valóban elszántan beszélő úr szívhez szólóan ecsetelte a román nép több évtizedes megalázottságát. Aztán így buzdított: harcra fel, a románt soha (ez a *soha, sosem* a leggyakrabban használt szava a román politikai nyelvnek) lehetett megalázní. Ez a nép

ha a fanatizált generációk tudatvilágába próbálunk betekinteni, akkor ott egy fájdalmas, mély szégyent érzékelünk

szelíd, de nem megalázott stb. Lám, most is vérével áldozott a szabadságáért...

A román valóságot és a meghatározó (másfél évszázada sikeres) szellemiséget, az uralkodó nemzeti ideológiát ismerők már azokban az órákban megsejtették, hogy sajnos, ez nem az a pillanat, amelyben a józan, kritikus önvizsgálat elkezdődik. Világossá kezdett válni, hogy ez a szellemiség nem képes nyíltan szembenézni a ténnyel, nem képes feldolgozni, megemészteni, hogy bizony a román társadalom testéből fakadt és növekedett „tömegméretűvé” a rajta elterpeszkedő szekuritáé. Meg „csatolt részei”. E szégyenletes ténnyel először szembe kell nézni, aztán változtatni kell rajta (ahogy ez, mint jeleztük, már folyik Kelet-Európában).

Már a „forradalom” éjszakáján észlelhető volt: nehéz a szembenézés. Ekkor pattant ki (rossz lelkiismeret önvédelmi reflexe csiholta?) a nemzet dicsőségét mentő ige. A terrorakciókat elkövető szekusokat terroristáknak szidták. És

néhány óra leforgása alatt a nagy erőt képviselő állami titkosszolgálat némely alkalmazottaiból, a szekusokból terroristák lettek. Azóta is terroristák maradtak.

A szekuritátés egységeket bekebelezte a hadsereg (ettől kezdve már emiatt is kényelmetlen volt szekus-ügyet emlegetni, hiszen „megoldódott” e bekebelezéssel). És a mára már teljesen „kikristályosodó” szóhasználat szerint, mintha nem is létezett volna szeku – csakis terroristák. És hát, terroristák a világon mindenhol vannak – amit ugyebár nem lehetne állítani a szekuról?! A szekunak, mint intézménynek az ügyét ejtették.

Már csak kósza terroristákról beszélnek.

Hát így szépíti meg a terrorizmus büvös igéje a sok elmentmondástól terhes, nemhogy visszarendeződő, hanem a civilizált világ demokrácia-fogalmait szerint alig rendeződő román valóságot. A furcsa (de amúgy tipikusan balkáni) helyzetnek számos oka van. De hihetetlen, hogy ilyen körülmények között micsoda szerepet vállalhat a nyelv, a szóhasználat...

És most a szótól vissza a valósághoz: a szeku úgy behálózta a román társadalmat, hogy „leváltása”, főként a rejtett szégyen lelkiismeret-bénító mechanizmusai közepette szinte lehetetlen – pedig nagy, heroikus tett lett volna (lenne?). És mivel nem számoltak le vele, szép lassan megint törvényen belül kerül. Hiszen „államvédelemként” eddig is a hazát, Románia integritását védte. Volt ugyan néhány terrorista, de hát az a világon mindenhol akad... A szeku percekben belül nyíltan működni kezd.

Eddig is nyíltan működött, de nyilvánosságmentesen. Hogyan? Például: három szekus feljelenti a központi hatóságoknál a „forradalom” után vagy két héttel a székelységet, hogy románellenes nacionalista atrocitásokat követett el. Kiszáll a bukaresti bizottság a helyszínre. Kisebb huza-vona után kijelentik, hogy talán mégis csak provokációról van szó. Még a magyar tévéseknek is nyilatkozik egy ifjú „központi forradalmár”, hogy túlzás volt ez a feljelentés a

szekusok részéről. De arról már nem informált a bizottság senkit, hogy „szóba álltak” néhány magyar értelmiséggel, hangadó személyiséggel, és a szekuritáé több évre visszamenő adatait a fejükre idézve (!) gyakorlatilag megfenyegették őket: jó, hogy forradalmárok, de a forradalom előtt is (miként a szekusjelentések igazolják!) nacionalisták voltak, s most is szíthatnak nacionalizmust (ami Romániában sajátságos módon sosem *román* nacionalizmus), ha mondjuk iskolákat követelnek...

Szóval, tettek a bukaresti bizottság tagjai egy röpke nyilatkozatot, hogy nincs igazuk a székelységet feljelentő szekusoknak, de közben ez jó alkalom volt arra, hogy megfenyegessék a kisebbségi értelmiséget. Változott valami Romániában? A kérdés félig költői. Különben Iliescu úr is felpanaszolta, hogy nincs állambiztonság (milyen nagyot tévedett!), a honvédelmi miniszter pedig a minap közölte, hogy azok a szekusok, akik nem követtek el atrocitásokat, az új titkosszolgálatban is alkalmazhatók. Hiába: szakemberre szükség van. És hol voltak eddig a szakemberek? A szekusokat a hadsereg laktanyáiba „gyűjtötték be”. Most, hogy újra szükség lesz rájuk, nem nehéz elképzelni, mi történik: a területi „rotáció” jól ismert ceausescuoid elve alapján egyik város állományát a másikéra cserélik, nehogy rájuk ismerjenek...

Nem tudni, hová vezet ez a balkáni manővereztetés. Kár, nagy kár, hogy az első „igazinak” remélt román forradalom nem indíthatta el a lelkiismeret megtisztulásának valóban nagysággal kecsegtető nemzeti folyamatát. Kár, hogy már a nyelv is botlik: szekusról terroristára.

Az eseményekbe mi, kívülállóak nem szólhatunk bele. De a nyelvet használhatjuk tisztességesen. Tegyük meg tehát azt a keveset, amit megtehetünk: a dákoromán fasizmus iszonyatos termékének, a szekuritáténak a legényeit nevezük nevükön. Szekusok ők! Egy állami gépezet, egy állami pokolgép ördögei. Amíg nem ekként számol le velük az új

román hatalom, addig a várható romániai fejlemények zavarosságukkal veszélyeztetik az európai biztonságot... Addig is, amíg ez a leszámolás megtörténik, és akkor is, ha nem történik meg – nevezzük nevükön a szekusokat!

(Dátum)

E cikk megjelenése után két héttel a szekuritáte bizonyította nélkülözhetetlenségét. Marosvásárhelyen ki-provokálták a magyarellenes pogromot, és újból sikerült „stabilizálniuk” a „magyar veszély” közhangulatát Romániában, jó másfél évtizedre megakasztva a valódi demokratikus átalakulás kibontakozását.

VALLOMÁSOK A HAZUGSÁG
FALÁNÁL

1991. március 21.

Egyszer talán úgy fogják értékelni a kelet-európai fordulatot előkészítő szellemi erjedés éveit, mint a hallgatás falát lebontó korszakot. Kelet-Közép-Európában ma már minden kimondható. Ami távolról sem jelenti azt, hogy csupa igazságot hangoztatnak a megszólalók. Hiszen a hazugság is terjeszthető. Így aztán a diktatórikus rezsimekben az égisz alatt hazugságok ma a demokráciára, a nyilvánossághoz való jogra hivatkozva nőhetnek tovább. A hallgatás fala leomlott, s mögötte álcázatlanul felsejlik az évtizedes (olykor százados) hazugságok megingathatatlanak tűnő építménye. Ez a fal mesterségesen (mert hiszen a hazugság nem természetes állapot) ékelődik népek, közösségek közé. Egy évvel ezelőtt évtizedek óta először adódott lehetőség a romániai magyarok számára március 15-e megünneplésére. Bő esztendővel a romániai fordulat után szorongva várta Erdély: mi lesz az idén március 15-én? Mert egy évvel ezelőtt 1990. március 15-re március 19-e következett. A marosvásárhelyi magyarellenes pogrom okait mindmáig nem tárták a nyilvánosság elé, a szervezőket, felbujtókat, tetteiket nem nevezték meg... A hazugság falába újabb súlyos köveket építettek. Tisztességes román ember számára is nyomasztó ez a fal. De ne feledjük, hogy ezt román részről a bevallatlan szégyen pillérei is támogatják. Másfél évvel ezelőtt még Ceausescu buldózerpolitikájának elítélésétől visszhangzott a világ. A nemzetiségek felszámolásának nagyromán tervét is kárhoztatták... Nos, ennek a politikának valakik cselekvő részesei voltak. A színmagyar vidékek

etnikai egyszínűségének megtörésére betelepített román nemzetiségű százazreknek a lélek legmélyére elásott szégyenérzete is bármikor agresszíven törhet a felszínre. A tények szégyellni valók. Ha valaki a tényeket kimondja: sértő. Valahogy így lett az erdélyi magyarság létének ténye is nyíltan hangoztatott román sérelem. Addig-addig beszéltek Romániában a csekély számú magyarul beszélő román egyénekről, amíg el is hitték, hogy azok ekként léteznek. Ezek után érthető volt a döbbenet: két milliányi ember nyíltan állítani meri magáról, hogy magyar, továbbá nem ők tolaokdtak be Erdély területére egy kinyomozhatatlan múltban, hanem egy nagyon is feltárható közelmúltban Ó-Romániából telepítettek be románokat, gyakran kényszerrel. Bizony, a tények kimondhatóságának sokkoló hatása van. Sokkolt (román) tömegekkel pedig könnyen manőverezhetnek a hazugság falának építőmesterei... E falat lebontani 'egyoldalúan' nem lehet. Amíg el nem jön a román önvizsgálat megtisztító pillanata is, addig a fal állni fog... Egy évvel a marosvásárhelyi pogrom után azzal szeretnék emlékezni és emlékeztetni e szomorú évfordulóra, hogy tisztességes román értelmiségiek vallomásait idézem, akik őszintén és hangosan fel-sóhajtottak a hazugság falának tövében.

Ahol a hazugság már-már erénynek számít, ott saját szemmel kell meggyőződni a tényekről.

A marosvásárhelyi pogrom után öt hónappal, 1990 augusztusában a iasi egyetemi hallgatók lapjának, az *Opinia Studenteasca* munkatársainak egy csoportja elindult Moldovából Erdélybe. Ahol a hazugság már-már erénynek számít, ott saját szemmel kell meggyőződni a tényekről.

SORIN AVRAM lelkiismeretesen megkereste Marosvásárhelyen mind az RMDSZ, mind a Vatra Romaneasca vezetőit. Leírta, amit mondtak. Meghallgatott románokat és magyarokat. Kommentárt nem fűzött a szavaikhoz. Egyetlen ész-

revétele volt: a tények – tények. És tagadhatatlan, hogy késekkel botokkal felfegyverkezett Hodac-i román parasztok dúltak Marosvásárhelyen. Ezért Sorin Avram ellátogatott Hodacra is. Ebben a hegyi román faluban magyar újságíró kérdezősködésének kevés eredménye lenne. Sorin Avram személyében akadt román újságíró, aki az esélyt kötelességként fogta fel. Ezt írja Hodacról: ‘...egy olyan erdélyi falu, ahol a kommunista demokrácia kezdetén, 1946-ban a helységbe vezető Nyárad-híd fölé a következő feliratot szögezték a helybéliek: ‘Idáig van a demokrácia, itt kezdődik Hodac.’ Másoknál szerencsésebbek vagy konokabbak lévén, náluk nem szerveztek téeszt, így megőrizhették jó módjukat. És a konokságukat is. A kés hozzátartozik az öltözőkükhöz, ezt maga a milícia parancsnoka, Petru Cucuiet törzsőrmester mondja, miközben vállat von. Senki nem ta-

Erre a románok megverték a magyar cigányokat, akik rágógumit árusítottak.

gadja, hogy Vásárhelyre felfegyverkezve mentek be, épp csak nem villákkal és karókkal, hanem késekkel és a ruha alá rejthető botokkal.”

Az „események” utáni hangulatot így és ilyenek érzékeli Sorin Avram: „Elkezdődtek a híresztelések. Egy székely falu lakói szétverték három hidat, hogy a hodaciak ne törhesse- nek rájuk. A hodaciak pedig félelmükben egy hétig őrséget álltak, nehogy megtámadják őket a székelyek. Egyik hetivásáron egy gyerek rágógumit vásárolt, majd hintára ült; elszédült. Erre a románok megverték mindazokat a magyar cigányokat, akik rágógumit árusítottak.”

*

Hogy a hazugság fala mit áraszt, mivel itatja át az embert, arról egy másik szerző, CORNEL POPA tesz hiteles vallomást: „Látván a tévében azokat a Marosvásárhelyen felvett félelmetes képeket, letettem arról, hogy a közeljövőben Magyarországra látogassak.” Kézdivásárhelyre is félve, ám elszántan indul, számol azzal, hogy netán kést döfnek a há-

tába. A Brassó és Marosvásárhely között közlekedő vonatra szállva hangosan, provokálóan románul köszön, de nem hederítenek rá az utasok... Amikor kés helyett a pálinkás-üveget veszik elő, őt is megkínálják. Sepsiszentgyörgyön is provokál, románul káromkodva lép fel egy kocsmában. Itt se kap késszúrást. Egy derék, káromkodó természetű székely méhész magyarul társul a román újságírói kezdeményezéshez. A vonathoz is kikíséri a moldovait, címet cserélnek. Kézdivásárhelyen sem szerencsésebb a késhegyigmenően tényekre kíváncsi Cornel Popa. Hadd másoljam ide, mit ír arról a városkáról, amelyet a román sajtó vagy két évtizede ősi román településként emleget: „A városnak közel 23 ezer lakosa van, ebből körülbelül 2 ezer román, ezek a hetvenes években jöttek ide, amikor megnyitották a két gyár építőtelepét”...

*

Illyés a nemzeti érzés hajszálgökeiről beszélt, de Kelet-Európában a nemzeti gyűlölködés hajszálgökeiről is vizsgálhatnánk. EDUARD IRICINSCHI őszinte vallomását kommentár nélkül idézem: „Néhány napja egy éjszakát töltöttem, vonatra várva, a kolozsvári állomáson. Régióta nem jártam Erdélyben, és elcsodálkoztam, megijedtem, kissé megdermedtem attól, hogy körülöttem csak magyarul beszélnek. A román újságot kínáló árusok magyarul szólaltak meg, a pénztárosnő átnyújtotta a helyjegyet, és tovább tereferélt magyarul, egy fiatalasszony ugyanezen a nyelven fegyelmezte szőke kislányát. Már-már félni kezdtem, hogy valami ősi ösztöntől vagy a nacionalista propaganda tudatalattimba fészkelt ösztönzéseitől vezetve rájuk vetem magam, és mert nem ismerem nyelvüket, gyűlölettel villogó szemmel fogom számon kérni tőlük, hogy ha nem tudnak románul, akkor hogyan merészelnék ama Tiszán túli nyelv-

elcsodálkoztam,
megijedtem, kissé
megdermedtem
attól, hogy
körülöttem csak
magyarul beszélnek

ven öszszehadoválni itt mindenféle haszontalan dolgot. Szégyenkezve behunytam a szemem, és megéreztem, hogyan születik olykor egy-egy etnikai konfliktus. Örök gyanakvás telepedhet a világ legártatlanabb és legbékésebb etnikai kisebbsége fölé, ha a többségi lakosságból akár egyetlen egyén napokon át kínlódva próbálja megtudni, mit beszélnek körülötte ezek az emberek, miért nem használják az ő nyelvét, mit keresnek ebben az országban. Ilyenformán az efféle kérdésektől elkínzott emberkében megjelenik

Mégiscsak mi
voltunk a gőgös
hódítók és ők alatt-
valók voltak,
kihívóan néma
és hajthatatlan
ellenállásukkal

egy méltatlan kisebbségi érzés, amelyet aztán különféle eszközökkel (sajtó, televízió, rádió) tartós és aljas gyűlöletté lehet alakítani.” A diagnózis pontos.

FLOREA IONCIOAIA hónapokon (nem egy éjszakán) át kínlódott. Őt egyetlen után küldték egy magyarlakta városba (miközben a magyar végzősöket Moldovába irányították). „Tudat alatt tisztában voltam

azzal, hogy ha a városban vagy máshol történik valami, másnap engem meglincselnek, de érdekes módon ez a tudat megrészegített, titokban misszionáriusnak kezdtem magam tartani, és úgy tűnt számomra, hogy itt a nyelvek csatája folyik, bár valójában mindannyian csak gladiátorok voltunk, akiket saját kicsinyességünk és egy megterhelt múlt emlékezete taszított ebbe a helyzetbe.” A magyar iskolákba, hivatalokba „románosító” céllal küldött, kényszerített fiatal román értelmiségiek nem érezték jól magukat, ám a fura helyzet pervertálta őket: „Mégiscsak mi voltunk a gőgös hódítók és ők alattvalók voltak, kihívóan néma és hajthatatlan ellenállásukkal.” Florea Ioncioaia azt is bevallja: őt nem űzte el senki (a román sajtó az „elűzött” román értelmiségiek sirámaintól visszhangzott 1990-ben), magától ment el. Aztán visszajött, szétnézni, szembe-sülni. És megírta – és volt mersze közzétenni – vallomását,

melyet így fejezett be: „Azt hiszem, ha valamit tenni akarunk az erdélyi románokért, akkor sürgősen rendezni kell a magyarok jogait. Nehogy úgy tűnjék, mintha olyan nép lennénk, amely lemondott volna arról, hogy higgyen az igazságtételben. Már senki nem lehet hódító. A nyelvek háborúját be kellene fejezni.”

Ezt olyasvalaki mondja, aki hódítóként – részt vett a háborúban.

A hazugság fala nem omlik össze néhány fiatal román értelmiségi hangjától. De fontos, hogy voltak, vannak ilyen hangok. A marosvásárhelyi magyarellenes pogrom évfordulóján ez is némi – vigasz?

Népszabadság, 1991. március 21.